

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนนครรชชะของวิทยาคม (วัด โชคใต้) ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้นำทางศาสนา จำนวน 1 คน ผู้นำชุมชน จำนวน 5 คน ผู้ปกครอง จำนวน 10 คน ผู้บริหาร จำนวน 1 คน คณะครู จำนวน 8 คน รวมผู้ให้ข้อมูลทั้งหมด จำนวน 25 คน และผู้เชี่ยวชาญ ที่มีความรู้ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน จำนวน 4 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structure Interview) โดยมีประเด็นคำถามในการสัมภาษณ์สองส่วน คือ ส่วนที่ 1 ข้อมูลลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการบริหารงานวิชาการ ส่วนที่ 2 ข้อมูลเงื่อนไขที่ทำให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมต่อการบริหารงานวิชาการ โดยมีวิธีสร้างเครื่องมือ คือ การศึกษาข้อมูลเอกสาร (Documentary Study) ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการบริหารงานวิชาการ นำมากำหนดแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย กำหนดนิยามและเป็นแนวทางในการสร้างแนวคำถามสัมภาษณ์ พร้อมส่งให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ว่าข้อคำถามมีความครอบคลุมตามวัตถุประสงค์หรือไม่ จากนั้นนำเครื่องมือไปสัมภาษณ์ผู้นำทางศาสนา ผู้นำชุมชน ผู้ปกครอง ผู้บริหาร คณะครู และการจัดกลุ่มสนทนาของผู้เชี่ยวชาญ (Focus Group) ขึ้นตอนสุดท้าย ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากการทบทวนข้อมูลเอกสาร การวิจัยเอกสาร และการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม แล้วนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) สรุปความตามประเด็นสำคัญ ซึ่งมีแนวทางในการศึกษาวิจัย สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งนี้ ดังต่อไปนี้

สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล

จากการวิเคราะห์ แบ่งเนื้อหาข้อมูลที่สรุปได้ ออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

1. ลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการบริหารงานวิชาการ

จากข้อมูลลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการบริหารงานวิชาการ ด้านการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น ด้านการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ด้านครูภูมิปัญญาท้องถิ่น สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชน ดังนี้

1.1 การระดมความคิด คือ มีการร่วมคิดวิเคราะห์ความต้องการและความจำเป็นของโรงเรียนในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น ด้านการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ด้านครูภูมิปัญญาท้องถิ่น โดย

วิเคราะห์ข้อมูลของชุมชนด้านสังคม เศรษฐกิจ เทคโนโลยี การเมือง โดยร่วมดำเนินการทุกฝ่าย
สรุปข้อดี ข้อจำกัดของโรงเรียนและชุมชน นำผลมาจัดกรอบในการดำเนินงานด้านต่าง ๆ

2. การวางแผน คือ นำสิ่งที่ร่วมกันระดมความคิดมากำหนดแผนร่วมกัน ระดมทรัพยากร
ที่มีอยู่ ไม่ว่าจะเป็นการเงิน แรงงาน วัสดุ ตลอดจนความรู้ของคนในชุมชน การดำเนินการร่วมวางแผน
เป็นขั้นตอนหนึ่งของการแสดงออกถึงการเป็นส่วนหนึ่งของการร่วมเป็นเจ้าของทำให้มีความเต็มใจ
ที่จะเข้ามามีส่วนร่วม

3. การร่วมมือกันปฏิบัติงาน คือ นำแผนงานที่ได้ไปร่วมกันทำงาน แบ่งงานกันรับผิดชอบ
เพื่อให้เป็นไปตามเป้าหมายที่ร่วมกันวางแผนไว้

4. ร่วมกันติดตามและประเมินผล คือ ร่วมกันติดตามผลงานที่ร่วมกันปฏิบัติงาน นำผล
การประเมินมาปรับปรุงและพัฒนาด้านหลักสูตรท้องถิ่น ด้านการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ด้านครูภูมิปัญญา
ท้องถิ่น ต่อไป

5. การรับผลประโยชน์ร่วมกัน เป็นการร่วมชื่นชมยินดีในผลงานที่เกิดจากการร่วมคิด
ร่วมทำ ซึ่งจะนำไปสู่ความสัมพันธ์ที่ดีซึ่งกันและกัน

2. เงื่อนไขที่ทำให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมต่อการบริหารงานวิชาการ

จากข้อมูลเงื่อนไขที่ทำให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมต่อการบริหารงานวิชาการ ด้านการจัดทำ
หลักสูตรท้องถิ่น ด้านการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ด้านครูภูมิปัญญาท้องถิ่น สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล
ความคิดเห็นเกี่ยวกับเงื่อนไขที่ทำให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ดังนี้

1. การมีผู้นำทางศาสนาให้การสนับสนุนและเห็นความสำคัญของการศึกษา ผู้นำศาสนา
เป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญอย่างมากในการชักชวนสนับสนุนให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา
เน้นการสนับสนุนการจัดการเรียนการสอนหลักสูตรท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับศิลปะ ประเพณีไทย
ต้องการให้นักเรียนมีโอกาสเรียนรู้ที่หลากหลายจากแหล่งเรียนรู้ในชุมชน ตลอดจนสนับสนุน
จัดหาครูภูมิปัญญาที่มีอยู่ในท้องถิ่น

2. ผู้นำชุมชนช่วยเหลือและสนับสนุนอย่างจริงจัง ชุมชนต้องการให้ลูกหลานมีความรู้
เรื่องเกี่ยวกับท้องถิ่นของตนเอง รู้จักรากเหง้าของตนเอง ส่งเสริมการเรียนรู้เกี่ยวกับหลักสูตรท้องถิ่น
พัฒนาแหล่งเรียนรู้ทั้งภายในโรงเรียนและภายในชุมชน นำครูภูมิปัญญาท้องถิ่น มาสอนหลักสูตร
ท้องถิ่นที่มีหลากหลาย ชุมชนต้องการมาช่วยสนับสนุนในทุกด้าน

3. ความสามัคคีร่วมกันทำงานอย่างจริงจัง การดำเนินงานทั้งด้านการจัดทำหลักสูตร
ท้องถิ่น ด้านการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ด้านครูภูมิปัญญาท้องถิ่น จะสำเร็จเกิดประ โยชน์กับนักเรียน
อย่างแท้จริงไม่สามารถสำเร็จได้ด้วยฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องร่วมมือกันทุกฝ่ายอย่าง
จริงจัง ร่วมมือกันทำงานในทุกกระบวนการ

4. การยกย่องให้เกียรติซึ่งกันและกัน การระดมความคิดเห็น การทำงานร่วมกัน การร่วมกันปฏิบัติงานอื่นใด จากหลายฝ่ายในการมีส่วนร่วมของชุมชน จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องให้เกียรติซึ่งกันและกัน

5. ระบบการสื่อสารในการทำงาน การดำเนินงานด้านต่าง ๆ มีการติดต่อขอความร่วมมือกับชุมชน เช่น การส่งหนังสือเชิญประชุม ต้องติดต่อล่วงหน้า ทั้งช่วงเวลาก่อนการประชุมพอสมควร เพื่อให้ทุกฝ่ายมีโอกาสดูแลการกับภารกิจของตนเองสามารถมาเข้าร่วมกิจกรรมของ โรงเรียน ได้ ถ้ามีการสื่อสารในการทำงานที่ดีก็เป็นโอกาสที่จะได้รับการสนับสนุนจากชุมชน ในทางกลับกันการสื่อสารในการทำงานไม่ชัดเจน ไม่เหมาะสมเรื่องช่วงเวลา และจังหวะ โอกาส การสื่อความหมาย จะทำให้การได้รับความร่วมมือจากชุมชนในการเข้ามามีส่วนร่วมน้อยลง

อภิปรายผล

จากการศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนนครระยองวิทยาคม (วัดโขดไต้) นำเสนอข้อสำคัญเกี่ยวกับสรุปอภิปรายผลการวิจัย ดังนี้

1. ลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการบริหารงานวิชาการ

ผลการศึกษา พบว่า ลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนมีลักษณะการเข้ามามีส่วนร่วมในลักษณะต่าง ๆ 5 ประการ คือ 1) การระดมความคิด 2) การวางแผน 3) การร่วมมือกันปฏิบัติงาน 4) ร่วมกันติดตามและประเมินผล 5) การรับผลประโยชน์ร่วมกัน ทั้งนี้ เพราะชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการระดมความคิด ร่วมคิดวิเคราะห์ ความต้องการและความจำเป็นของโรงเรียน วิเคราะห์ข้อมูลของชุมชนด้านต่าง ๆ โดยร่วมดำเนินการทุกฝ่าย สรุปข้อดี ข้อจำกัดของโรงเรียนและชุมชน นำผลมาจัดกรอบในการดำเนินงานด้านต่าง ๆ มีการวางแผน นำสิ่งที่ร่วมกันระดมความคิดมากำหนดแผน ระดมทรัพยากรที่มีอยู่ ไม่ว่าจะเป็นการเงิน แรงงาน วัสดุ ตลอดจนความรู้ของคนในชุมชน ร่วมมือกันปฏิบัติงาน โดยนำแผนงานที่ได้ไปร่วมกันทำงาน แบ่งงานกันรับผิดชอบ ให้เป็นไปตามเป้าหมายที่ร่วมกันวางแผนไว้ พร้อมทั้งติดตามและประเมินผล นำผลการประเมินมาปรับปรุง ร่วมชื่นชมยินดีในผลงานที่เกิดจากการร่วมคิด ร่วมทำ และรับผลประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของจิณณวัตร ปะโคทั้ง (2549, หน้า 113) ที่ศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่ามี 5 รูปแบบ คือ 1) การระดมความคิด (Brainstorming Participation) คือ การคิดค้นและวิเคราะห์ปัญหาร่วมกัน ในลักษณะของการร่วมคิดที่มาจากทุกฝ่าย 2) การร่วมวางแผน (Planning Participation) คือ การนำสิ่งที่ร่วมคิดมากำหนดเป็นแผนปฏิบัติการร่วมกัน ด้วยการระดมทรัพยากรจากทุกฝ่าย 3) การร่วมลงมือทำ (Taking Action Participation) คือ การนำแผนงานที่ได้ไปร่วมกันทำหรือแบ่งงานกันรับผิดชอบเพื่อให้เป็นไปตามแผนและเป้าหมายที่วางไว้ 4) การร่วมติดตามประเมินผล (Monitoring Participation) คือ การร่วมกัน

ติดตามผลงานที่ทำและแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นระหว่างการทำงาน ร่วมคิดพัฒนาปรับปรุงให้งานดีขึ้น 5) การรับผลประโยชน์ร่วมกัน (Mutual Benefits Participation) เป็นการร่วมรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นร่วมขึ้นขมยินดี การร่วมคิด ร่วมทำ ซึ่งจะนำไปสู่ความสัมพันธ์ที่ดีสมานฉันท์และเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน และจากการวิเคราะห์ลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนนกระของวิทยาคม (วัดโขดใต้) พบว่า มีลักษณะของกระบวนการ (Process) ที่มีการเคลื่อนไหวสอดคล้องกัน ทั้งด้านการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น ด้านการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ ด้านครุภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยมีลักษณะกระบวนการมีส่วนร่วม 5 ประการ คือ 1) การระดมความคิด 2) การวางแผน 3) การร่วมมือกันปฏิบัติงาน 4) ร่วมกันติดตามและประเมินผล 5) การรับผลประโยชน์ร่วมกัน

โดยลักษณะการมีส่วนร่วมมีลักษณะของกระบวนการ ที่ย้อนกลับหากันได้ในแต่ละขั้นตอน ถ้าขั้นตอนนั้นยังไม่ประสบผลสำเร็จหรือบรรลุวัตถุประสงค์ ซึ่งสอดคล้องกับปาริชาติ วลัยเสถียร (2546, หน้า 205) กล่าวถึง กระบวนการเสริมสร้างการมีส่วนร่วม มี 5 ประเด็น คือ 1) การมีส่วนร่วมในการศึกษาชุมชน จะเป็นการกระตุ้นให้ประชาชนได้ร่วมกันเรียนรู้สภาพของชุมชน การดำเนินชีวิต ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเพื่อใช้เป็นข้อมูลเบื้องต้นในการทำงาน และร่วมกันค้นหาปัญหา และสาเหตุของปัญหา ตลอดจนการจัดลำดับความสำคัญของปัญหา 2) การมีส่วนร่วมในการวางแผน โดยจะมีการรวบรวมกลุ่มอภิปรายผลและแสดงความคิดเห็นเพื่อกำหนดคน โยบาย วัตถุประสงค์ วิธีการ แนวทางการดำเนินการ และทรัพยากรที่จะต้องใช้ 3) การมีส่วนร่วมในการดำเนินการพัฒนา โดยการสนับสนุนด้านวัสดุ อุปกรณ์ แรงงาน เงินทุน หรือเข้าร่วมบริหารงาน การใช้ทรัพยากร การประสานงาน และการดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก 4) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากการพัฒนา เป็นการนำเอากิจกรรมมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ทั้งด้านวัตถุ และจิตใจ โดยอยู่บนพื้นฐานของการเท่าเทียมกันของบุคคลและสังคม 5) การมีส่วนร่วมในการติดตาม และประเมินผลการพัฒนา เพื่อที่จะแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้ทันที

2. เงื่อนไขที่ทำให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมต่อการบริหารงานวิชาการ

ผลการศึกษาพบว่าเงื่อนไข ที่ทำให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมต่อการบริหารงานวิชาการมีเงื่อนไขที่สอดคล้องกัน มีข้อค้นพบที่สำคัญ 5 ประเด็น คือ 1) การมีผู้นำทางศาสนาให้การสนับสนุน และเห็นความสำคัญของการศึกษา 2) ผู้นำชุมชนช่วยเหลือและสนับสนุนอย่างจริงจัง 3) ความสามัคคี ร่วมกันทำงานอย่างจริงจัง 4) การยกย่องให้เกียรติซึ่งกันและกัน 5) ระบบการสื่อสารในการทำงาน ทั้งนี้เพราะผู้นำทางศาสนาเป็นศูนย์รวมทางจิตใจของชุมชน มีบทบาทสำคัญในการชักชวน สนับสนุน ให้ชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชนและโรงเรียน ประกอบกับมีผู้นำชุมชนที่ให้ความสำคัญกับการศึกษาอย่างจริงจัง ชุมชนมีความสามัคคีร่วมกันทำงาน ให้เกียรติซึ่งกันและกัน ซึ่งการดำเนินการของโรงเรียนจำเป็นต้องมีการสื่อสารที่ดีทำให้เป็น โอกาสที่จะได้รับการสนับสนุนจากชุมชน

ในทางกลับกันการสื่อสารในการทำงานไม่ชัดเจน ไม่เหมาะสมเรื่องช่วงเวลา และจังหวะโอกาส การสื่อความหมาย จะทำให้การได้รับความร่วมมือจากชุมชนในการเข้ามามีส่วนร่วมน้อยลง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของจิณฉัตร ปะโคทั้ง (2549, หน้า 113-114) ที่พบเงื่อนไขการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนดีเด่น 5 ประเด็นสำคัญ คือ 1) การมีผู้นำทางศาสนาให้การสนับสนุนและเห็นความสำคัญของการศึกษา เพราะผู้นำทางศาสนาเป็นศูนย์รวมทางจิตใจของชุมชนที่มีบทบาทสำคัญในชักชวน สนับสนุนให้ชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชนและกิจกรรมของโรงเรียน 2) ผู้นำองค์กรส่วนท้องถิ่น และผู้นำชุมชน ช่วยเหลือสนับสนุนอย่างจริงจัง ในชุมชนนายกเทศบาล และคณะเทศมนตรีและผู้นำชุมชนในคุ้มต่าง ๆ ให้ความสำคัญในการพัฒนาชุมชน โดยเห็นความสำคัญในการจัดการศึกษามาเป็นอันดับแรกทำให้การพัฒนาการศึกษาเป็นไปอย่างมีรูปธรรม 3) การมีการรวมกลุ่มกันเองในชุมชนหลายกลุ่ม เช่น สมาคมผู้ปกครองและกลุ่มเครือข่ายผู้ปกครองนักเรียน เป็นผลให้ชุมชนคุ้นเคยกับการร่วมมือในการดำเนินงานกับกลุ่มต่าง ๆ และเกิดการร่วมมือกับทางโรงเรียนอย่างสม่ำเสมอ 4) คณะครูมีความสามัคคีและร่วมกันพัฒนาอย่างต่อเนื่อง การร่วมมือร่วมใจของคณะครูในโรงเรียน นับว่าเป็นแรงผลักดันที่มีพลังอีกส่วนหนึ่งที่จะนำสู่องค์การไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายได้ 5) ผู้บริหารเป็นที่ยอมรับของคณะครูและชุมชน ผู้บริหารนับว่าเป็นแกนนำสำคัญที่จะเป็นส่วนช่วยในการจัดการศึกษาให้ประสบผลสำเร็จ บุคลิกภาพเด่น มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีเป็นแบบอย่างทุ่มเทให้กับงานอย่างจริงจัง ประกอบกับเป็นผู้มีวิสัยทัศน์และเห็นความสำคัญทางการศึกษา คิดริเริ่มงานการศึกษาอย่างสร้างสรรค์ทำให้เกิดการยอมรับในการทำงานจากทุกฝ่าย และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของศิริกาญจน์ โกสุมภ์ (2542, หน้า 171-172) ที่พบว่าเงื่อนไข ที่สนับสนุนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานประกอบด้วย เงื่อนไข 4 ประเด็น คือ 1) การที่มีการรวมกลุ่มกันเองในชุมชน หลายกลุ่ม เช่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มจักสาน กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มหนุ่มสาวและกลุ่มเยาวชน 2) การมีสถาบันทางศาสนาเป็นศูนย์กลางของชุมชนวัดมีบทบาทที่สำคัญในการพัฒนา เพราะนอกจากวัดเป็นสถาบันทางศาสนาในชุมชนแล้วยังเป็นศูนย์กลางของชุมชน เป็นสถานที่เผยแพร่ข่าวสารข้อมูลเพราะวัดเป็นสถานที่ที่คนในชุมชนเข้ามาร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ มากและสม่ำเสมอ 3) ผู้นำทางศาสนาให้การสนับสนุนและเห็นความสำคัญของการศึกษา ผู้นำศาสนานับว่าเป็นผู้นำชุมชนที่มีบทบาทสำคัญในการชักชวนหรือสนับสนุนให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน 4) ผู้นำชุมชนมีการกระตือรือร้นในการทำงาน ผู้นำชุมชน โดยเฉพาะคณะกรรมการ โรงเรียนและสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลส่วนมากเป็นคนวัยหนุ่ม ที่มีการศึกษาพอสมควร จึงมีความสนใจในการทำงานทั้งเพื่อการพัฒนาโรงเรียนและพัฒนาชุมชน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

1.1 การมีผู้นำทางศาสนาให้การสนับสนุนและเห็นความสำคัญของการศึกษา ผู้นำศาสนาเป็นศูนย์รวมทางจิตใจของชุมชน มีบทบาทสำคัญอย่างมากในการชักชวนสนับสนุนให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของโรงเรียน

1.2 การสร้างความเข้าใจกับชุมชนโดยเฉพาะผู้นำชุมชน จะเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาชุมชน โดยเห็นความสำคัญของการศึกษา ช่วยเหลือและสนับสนุนอย่างจริงจัง ทำให้การพัฒนาการศึกษาเป็นรูปธรรมขึ้น

1.3 ความสามัคคีร่วมกันทำงานอย่างจริงจัง ร่วมกันพัฒนาอย่างต่อเนื่อง การร่วมมือร่วมใจของคนในชุมชน เป็นแรงผลักดันที่มีพลังนำไปสู่ความสำเร็จได้

1.4 การยกย่องให้เกียรติ เป็นการยอมรับซึ่งกันและกัน นับว่าเป็นเรื่องสำคัญที่จะเป็นส่วนช่วยในการจัดการศึกษาให้สำเร็จ

1.5 การที่จะได้รับการสนับสนุนจากชุมชน ระบบการสื่อสารในการทำงาน เป็นสิ่งที่โรงเรียนไม่ควรละเลย ต้องให้ความสำคัญ ถ้ามีการสื่อสารในการทำงานที่ดีก็เป็นโอกาสที่จะได้รับการสนับสนุนจากชุมชน ให้คำนึงถึงชัดเจน ความเหมาะสมเรื่องเวลา และจังหวะ โอกาส การสื่อความหมาย จะทำให้การได้รับความร่วมมือจากชุมชนในการเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ ถึงการมีส่วนร่วมของหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน ที่เข้ามามีส่วนร่วมต่อการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียน เพื่อแสวงหารูปแบบการมีส่วนร่วมที่หลากหลายที่จะเป็นทางเลือกในการจัดการศึกษาให้ตอบสนองต่อความต้องการของนักเรียน ผู้ปกครองนักเรียน ประชาชน และชุมชน รวมถึงผู้ที่มีส่วนได้เสียและผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย

2.2 ควรมีการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ ถึงความยั่งยืน ของกระบวนการการมีส่วนร่วมของชุมชนที่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ทำอย่างไรจึงจะทำให้กระบวนการที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องคงทน เป็นแบบอย่างที่ดีในการพัฒนาต่อไป